

ФОТОГРАФСКА ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ "СЛИКАРИ/РАТНИЦИ/СВЕДОЦИ",
НА ОСНОВУ ТРОГОДИШЊЕГ ИСТРАЖИВАЊА МИЛЕНЕ МАРЈАНОВИЋ

ЕПОПЕЈА У КАДРОВИМА ОД МИЛИОН РЕЧИ

У 107 снимака, 26 домаћих и страних аутора, зјусло се
целокујно сјрадање срјској народа и војске у Великом рашу

Миља Краљ

ДА једна слика вреди хиљаду речи, већ у првим данима Великог рата, спознао је војвода Радомир Путник, после масакра над цивилима у Мачви и Подрињу који су починили Аустроугари револтирани због пораза у бици на Церу. Зато је потписао Упут за употребу ратних сликара придодатих штабовима виших јединица на бојишту.

Ово бележи Милена Марјановић, аутор сегмента о фотографијама, на репрезентативној изложби Музеја савремене уметности "Сликари / Ратници / Сведоци - сликарство и фоторафија у Србији 1914 - 1918", отвореној пре неколико дана у Галерији САНУ.

- **ФОРМАЦИЈСКО** звање ратни сликар постојало је у српској војсци још у време балканских ратова, али Упутом су први пут у рату уведена правила за снимање на терену и документовање снимака, што је Врховну команду навело да почне да размишља о организовању фотографијске служби - објашњава, за "Новости", историчарка уметности која је три године посветила истраживању драматичне и узбудљиве грађе расуте по домаћим и светским збиркама, сведочанствима која више него милион речи говоре о страдању војске и ста-

новништва, збеговима, голоти, али и херојској борби и победи. - Није ми био циљ да правим историјски сегмент изложбе, иако поштујем фотографију као документ, већ да покажем колики је значај она имала у току рата.

ОД ПРВЕ ратне фотографије, снимка војника како стражари на Калемегдану 29. јуна 1914. до групног портрета Етнографско-историјске секције Краљевине СХС, на челу са Јованом Цвијићем, на Мирној конференцији у Паризу, у 107 кадрова згусла се читава епопеја нашег народа: бомбардовање београдске тврђаве, рушевине Симине и Улице краља Александра, разарање шабачке цркве, поклани селаци у Лешници, порушен мост на Морави, повлачење преко Албаније, долазак на Крф, плава гробница и опоравак војске, пробој Солунског фронта...

МЕЂУ фотографијама 26 домаћих и страних аутора, забележени су и неки ретко виђени моменти (попут купања војске, или свињокоља), а ексклузивно, има и оних које су први пут пред нашим публиком, или се ретко излажу.

- Логично, најмање фотографија има из самих битака, јер нису могли да носе опрему на прве борбене линије - прича Милена Марјановић. - Једна од ретких фотографија борбе је снимак леген-

дарног ратног репортера Ристе Марјановића "Јуриш српске војске код Лопатичана", на којој се види и експлозија, релативно близу бораца.

За потребе изложбе и каталога, неки снимци позајмљени су од Краљевског ратног музеја у Лондону и Уметничког музеја у Милвокију.

- **ПРВИ** пут је изложена и фотографија Американца Аријела Варциса "Мајка носи лобању свога сина украшену невенем". Невен се у Србији углавном користио за венчања, па се претпоставља да је младић погинуо уочи венчања - прича саговорница, указујући и на једну из серије чувеног америчког фотографа Луиса Вика Хајма, насталу током његовог боравка у Србији 1918, а на којој су избеглице које се враћају кућама, застале у Грделичкој клисури, где припремају нешто за јело.

РЕЂЕ виђене су и фотографије генерала Војислава Вуковића, у неколико наврата управника Војног музеја у Београду, које је уступио његов унук Воислав Васић, бивши директор Природњачког музеја. Део поставке чине и фото-албуми из балканских и Првог светског рата, од којих су неки репринтовани и после 1918. године:

- Нашла сам три свештице, које носе име "Слике из

балканских ратова", а аутори фотографија у њима су чланови чешке хуманитарне мисије. Изложен је и албум Ђорђа Станојевића,

ректора Београдског универзитета из 1914. Штампан је у Паризу и има француски наслов, а унутра су сведочанства о уништавању универзитетске лабораторије, сале за конференције, ректората, библиотеке, слике... - наставља ауторка.

ГОТОВО све фотографије које је снимео о злочинима у Мачви, а на основу којих је као форензичар сведочио о жртвама из српског народа, после једног неслагања са Николом Пашићем око прославе јубилеја Првог светског рата, Родолф Арчибалд Рајс завештао е институту са његовим именом у Лозани.

- У вили на Сењаку "Добро поље", где је живео, а коју је после смрти завештао пријатељима остало је неколико снимака, које наследници нису хтели да дају Историјском музеју Србије, али су им дозволили да их скенирају. На овој изложби су управо те скениране фотографије - каже Милена Марјановић. ■

” Уцушом
су уведена
правила за
снимање

ФОТО-АПАРАТИ ОД РАТНОГ КРЕДИТА

ДОК се војска опорављала на Крфу и у Солуну, а команда радила на њеној реорганизацији, одлучено је да се, по узору на савезничке, формира Фотографска секција Оперативног одељења са седиштем у Солуну, као и да се део ратног кредита издвоји за њено опремање и куповину фото-апарата. Акт о њеном оснивању с потписом генерала Петра Бојовића ступио је на снагу 26. августа 1916. - наводи Милена Марјановић у тексту "Историја у жаришту објектива".

СВЕДОЧАНСТВО Драгиша Стојадиновић "Какви смо стигли на Крф", Војни музеј

ГОЛГОТА Самсон Чернов "Кроз Албанију", Војни музеј

ОПОРАВАК Ристо Шуковић "Купање у мору српских војника у Говину", Војни музеј

СТРАДАЊА Риста Марјановић "Изгубљен", Народна библиотека Србије